

**ПРАЦЯ ВАСИЛЯ СІМОВИЧА «ЮРІЙ ФЕДЬКОВИЧ.
ЖИТТЯ Й ДІЯЛЬНІСТЬ (ІЗ НАГОДИ СТОЛІТТЯ УРОДИН)»
(1934) В АСПЕКТІ ЗМІСТУ Й ФОРМИ**

Лідія КОВАЛЕЦЬ

*доктор філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української літератури
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
вул. Коцюбинського, 2, м. Чернівці
ORCID: 0000-0003-3022-522X
l.kovalets@chnu.edu.ua*

У статті вперше ґрунтовно аналізується праця Василя Сімовича «Юрій Федькович. Життя й діяльність (Із нагоди століття уродин)», видана 1934 року львівським Товариством «Просвіта». Предметом дослідження виявляється змістова концепція книжки, а також ті формально-стилістичні засоби, завдяки яким ця концепція реалізується. З цією метою вказано на відповідність матеріалу просвітницько-науковій стратегії вченого, основну ж увагу звернуто на особливості жанру, структури, специфіку адресата, способи подачі автором матеріалу тощо. Жанрова природа Сімовичевої праці потрактована як біографічно-критичний нарис із ознаками народознавчого есею. Докладно проаналізовано вступну частину книжки (екскурс у суспільно-культурну ситуацію на Буковині в час діяльності тут Федьковича), а також окремі змістові блоки, що відповідають різним етапам Федьковичевої життєдіяльності. Ідучи за традицією, В. Сімович белетризує оповідь, роблячи її доступнішою читачеві. До аналізу творчості, що розосереджений по всьому тексту, автором застосовано генетичний підхід. Найвище поцінування здобула проза письменника, а також його поезія т. зв. «вояцького» періоду. Особлива увага закономірно звернута на діяльність Федьковича задля народу, її культурно-освітнє спрямування. Зроблено важливий висновок про випередження письменником своєї епохи і свого середовища.

У статті розглядається також питання форми Сімовичевого нарису, тобто його мови, стилю, нарративних стратегій. Задля цього проаналізовано особливості ставлення автора до обох своїх адресатів – того, що з простолюду, й освіченого читача. Мова нарису трактується як зразкова літературна мова першої третини ХХ ст. із свідомою орієнтацією на народну основу. Звертається також увага на успішну техніку цитування, подачі приміток тощо. Зроблено висновок, що праця В. Сімовича є рідкісним для літературознавства 1930-х років зразком синтезу наукового та художньо-публіцистичного стилів. А з огляду на заборону відзначення буковинцями ювілею письменника вона стала не тільки документом

Федьковичезнавства, але й свідченням дієвості літературознавчої науки і формою спротиву національному поневоленню.

Ключові слова: видання «Просвіти», жанр, література, нарис, популяризація української літератури, праця Василя Сімовича «Юрій Федькович. Життя й діяльність», стиль.

VASYL SIMOVYCH'S WORK "YURIY FEDKOVYCH. LIFE AND ACTIVITY (ON THE OCCASION OF THE CENTENARY OF HIS BIRTH)" (1934) IN TERMS OF CONTENT AND FORM

Lidiia KOVALETS

*Doctor of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Ukrainian Literature
Yurii Fedkovych Chernivtsi National University
2 Kotsiubynskoho str., Chernivtsi
ORCID: 0000-0003-3022-522X
lidijakovalets@gmail.com*

The article presents the first comprehensive scholarly and literary study of Vasyl Simovych's work "Yurii Fedkovych. Life and Activity (On the Occasion of the Centenary of His Birth)" (Lviv, 1934), published by the Prosvita Society under the conditions of Romanian occupation of Bukovyna. The subject of analysis is the conceptual content of the essay, its genre and stylistic specificity, and the formal expressive means through which this conception is realised.

The genre nature of the text is characterised as a biographical-critical essay with pronounced features of an ethnographic essay, organically combining a sequential biography, analytical and evaluative judgements on the author's literary work, and an extended socio-cultural excursus – a depiction of the Bukovynian milieu from the mid-eighteenth to the second half of the nineteenth century – which precedes the biographical section proper and performs a rhetorical-argumentative function. The principle governing the organisation of material is defined as chronological-thematic: Simovych delineates semantic blocks corresponding to the key stages of the poet's activity – the "soldiering" period, the Putyliv decade, civic and pedagogical work, and the final years in Chernivtsi.

The analysis of Fedkovych's literary output is distributed throughout the text in accordance with a genetic approach. A hierarchy of the author's evaluative judgements is established: the highest appreciation is accorded to the writer's prose and poetry of the "soldiering" period, while his drama is assessed with restrained criticism. The through-line of the essay is the conception of Fedkovych as a figure who surpassed his era and his milieu. A dual addressee of the text is identified: the broad "prosvitiansky" readership and the educated intelligentsia. The specificity of the narrative strategies is examined: an engaged authorial voice employing direct address and rhetorical questions,

masterful deployment of detail in lieu of commentary, and an organic technique of quotation. The language of the essay is characterised as an exemplary literary idiom of the first third of the twentieth century, grounded in folk speech.

The conclusion is drawn that Simovych's work constitutes a rare synthesis of scholarly and artistic-publicistic styles. Published under conditions in which the Romanian authorities had banned the commemoration of the Fedkovych jubilee, it acquires the significance of a document of cultural self-preservation and a form of resistance to national subjugation.

Key words: *“Prosvita” publications, genre, literature, essay, popularisation of Ukrainian literature, Vasyl Simovych's work “Yurii Fedkovych. Life and Activity, style”.*

Постановка проблеми. В історії науки про найбільшого поета Буковини ще чимало недооціненого, непроаналізованого, що могло би стимулювати її дальший розвиток. Це стосується і праці Василя Сімовича «Юрій Федькович. Життя й діяльність». Видана у Львові 1934 року накладом товариства «Просвіта» з нагоди сторіччя письменника, вона відтоді не перевидавалась і майже невідома нині ширшому читачеві. Сімович створив її в умовах румунської окупації Буковини (а там святкування цього ювілею було заборонене, усі заходи відбувалися в Галичині). Отож звернення вченого до постаті Федьковича мало особливо виразне суспільно-політичне значення, ім'я поета слугувало символом опору асиміляції, живим аргументом на користь самотності й тягlosti українського культурного життя в краї – у тому самому краї, де, за словами Сімовича, «довгий час, уже за Австрії, буковинські українці не знали, хто вони та чого їм хотіти» [1, с. 5]. Фактично це було також продовження видавничої традиції львівської «Просвіти», започаткованої Д. Лукіяновичем як автором брошури «Про Осипа Юрія Федьковича» (1913) [2], але явище іншого авторства, вже на новому етапі суспільного розвитку і звернене до нових поколінь читачів.

Наявні ж дослідження із федьковичезнавства або зовсім не залучали до розгляду Сімовичів нарис, або ж торкалися його побіжно. Так і наша монографія «Юрій Федькович. Історія розвитку творчої індивідуальності письменника» (2011), вмістивши характеристику основних тенденцій розвитку науки про письменника і в цьому контексті відзначивши місце Сімовичевої праці у площині популярного просвітянського федьковичезнавства, не розкрила всього її потенціалу [див.: 3, с. 72].

Отож на черзі ґрунтовне наукове осмислення праці В. Сімовича як у плані її змістової концепції, так і в плані тих формально-стилістичних засобів, якими ця концепція реалізована. Такою є **мета нашої теперішньої розвідки.**

Виклад основного матеріалу. Активно звертаючись до питань літератури, культури, просвіти, Сімович-літературознавець оцими своїми інтересами закономірно тяжів, зокрема, й до Буковини. Тут іще до Першої світової війни він завершив університетські студії, попрацював в учительській семінарії, тут сформувався як науковець і громадсько-культурний діяч. Праця «Юрій Федькович. Життя й діяльність», найбільша з кількох праць Сімовича про видатного буковинця,

добре вписується в ширший контекст просвітницько-наукової стратегії вченого. Вона планувалась не як суто академічне дослідження для вузького кола фахівців, а саме як видання «Просвіти» – товариства, з яким співпрацював Федькович і яке від початку свого існування ставило перед собою завдання культурницької роботи з широкими верствами народу. Саме звідси – специфічний адресат тексту, спосіб подачі матеріалу і та особлива інтонація поважної, але жвавої розмови, яка пронизує нарис від першої до останньої сторінки.

Водночас наукова сумлінність автора виявляє себе повсюдно: у точності біографічних відомостей, виваженості оцінок, стриманості тоді, коли можна було би вдаватися до патетики. Сімович добре знав попередню літературу про Федьковича, зокрема той факт, що перше наукове осмислення прози письменника пов'язане з іменем М. Драгоманова, який у 1876 році видав повісті поета зі своєю вступною статтею. Цей прецедент – коли визначний учений і громадський діяч бере на себе місію популяризатора – явно важливий для розуміння Сімовичевої позиції: його нарис є і продовженням цієї традиції (як і зусиль Д. Лукіяновича), і її галицько-буковинською редакцією.

Зауважмо й інше: текст Сімовича супроводжується «Додатком» Івана Брика «Федькович у “Просвіті”», створеним іще 1913 року. Вочевидь видання задумувалось як комплексне вшанування пам'яті поета в рамках конкретної інституції. В. Сімович та І. Брик разом подають Федьковича з двох сторін – як людину і митця (В. Сімович) та як діяча «Просвіти» (І. Брик). Ця подвійна оптика сама по собі є промовистою: поет уписується не лише в біографічно-творчий, а й у суспільно-інституційний контекст, що для «просвітянського» видання було цілком закономірним.

Тепер про жанр і структуру обговорюваного тексту. Найточніше його жанрову природу можна схарактеризувати як біографічно-критичний нарис із виразними рисами народознавчого есею. Від біографії тут – послідовне і детальне відтворення життєвого шляху поета, від критичного нарису – оцінні судження про творчість, роздуми про вплив і значення, від народознавчого есею – розгорнутий вступний екскурс у суспільно-культурну ситуацію Буковини, що передує власне біографічній частині і виконує роль необхідного смислового контексту. Ці три виміри взаємопроникають і визначають особливу інтонаційну єдність обговорюваної праці. Нарис позбавлений традиційного академічного поділу на нумеровані розділи з заголовками. Водночас усередині цього нарративу помітно виокремлюються змістові блоки, що відповідають різним етапам Федьковичевого життя і різним аспектам його діяльності. Принцип організації матеріалу хронологічний, однак не лінійний у вузькому сенсі. Біографічна оповідь про Федьковича розпочинається лише після того, як читач отримав розгорнуту картину буковинського суспільного й культурного середовища від середини XVIII і до другої половини XIX ст. Цей вступний блок (5–13 сторінки нарису) є не просто «тлом» – він є аргументом: без розуміння того, яким безвихідним виглядало культурне становище буковинських українців у 1860-х роках, коли тодішня українська інтелігенція «дома звичайно говорили між собою по-німецьки» [1, с. 11], неможливо повністю

осягнути, що означала поява Федьковича як письменника і як особистості. Цей прийом «підготовки ґрунту» перед появою головного героя – і педагогічний хід, і риторичний прийом, він найщільніше насичений суспільно-аналітичним матеріалом, Сімович наразі більше схожий на історика, ніж на літературознавця. Однак навіть тут він не полишає публіцистичної жвавості, і суха хронологія перемежується яскравими деталями й риторичними узагальненнями. Зрештою, вступний нарис завершується своєрідним «підсумком-закликом», що переключає оптику з суспільного на особистісне: «Усе це треба нам мати перед очима, щоб зрозуміти Юрія Федьковича» [1, с. 11].

Біографічна частина нарису вибудована послідовно й охоплює весь життєвий шлях поета від народження в 1834 році й до смерті в січні 1888-го. При цьому Сімович структурує матеріал за смисловими етапами, кожен з яких має виразну «тему»: дитинство і родина, військова служба й формування поета, «путилівський» період самотництва й громадської праці, переломний «львівський» епізод, останні труди і дні в Чернівцях. Із-поміж цих блоків особливо детально і особливо тепло виписано роки, пов'язані з народом. Опис путилівського десятиліття (1863–1872) є, мабуть, найбільш «Сімовичевим» за духом: тут автор подає Федьковича не лише як поета, а передусім як громадського діяча – захисника селянських інтересів у сервітутовому процесі, справедливого сільського в'їта, будівничого церкви й освітянина. Зокрема, нарис наголошує, що 16 гуцульських громад довірили Федьковичу представляти їхні інтереси, і він «добився того, що й селяни зреклися відшкодування за те, що довгі роки давали свої овечки панам, і пани – за те, що платили податки», – себто домогся рівноправного компромісу [1, с. 32]. «За це й досі благословлять Федьковича гуцульські села», – підсумовує Сімович [1, с. 32]. І тут голос автора-дослідника ненадовго поступається місцем голосові захопленого сучасника.

Так само детально й зворушливо Сімович описує педагогічну і шкільно-інспекторську діяльність поета – підготовку «Букваря» народною мовою (1867), укладання «Співаника» (1869), що його школи таки прийняли, хоч і після тривалого спротиву консисторії. «Всяк, що знає, як низько була поставлена тоді шкільна наука, мусить усім дивом дивуватися, як Федькович, що ніколи не вчився на вчителя, не мав діла зі школою, все це так гарно придумував», – зазначає автор [1, с. 37]. Ця оцінка у загалом стриманому тексті красномовно свідчить про те, яким важливим для Сімовича був Федькович: не лише як митець, а як і людина, що поєднала слово з ділом.

Щодо аналізу творчості. Він розосереджений по всьому тексту нарису, що саме по собі є виразною жанровою ознакою. Сімович оцінює твори там і тоді, коли вони з'являються в біографічній оповіді. Цей підхід – генетичний, за термінологією літературознавства, дозволяє читачеві сприймати кожне Федьковичеве писання не як абстрактний художній текст, а як живий відгук на конкретне переживання або конкретну суспільну ситуацію.

Найвищі оцінки в нарисі отримує проза. Оповідання Сімович називає «славою» поета, виокремлюючи їхню просту красу і майстерність характеротворення

(«Аж ці оповідання – це його слава: такі вони прості, такі гарні» [1, с. 26]). Він проникливо зауважує, що герої Федьковичевих оповідань – «люди якісь небуденні, всі вони наче в недільний одяг повдягані» [1, с. 26], і це не є хибою, а навпаки – проявом «такої тайни таланту великого мистця», що «може нас геть чисто повести за собою» [1, с. 27].

Щодо поезії, то Сімович чітко розрізняє два її «рівні»: вірші раннього («вояцького») періоду 1861–1862 рр., де голос поета самобутній і незалежний, – і пізніші твори, на яких «аж надто вже відгонить Шевченком» [1, с. 38]. Ця критика надмірного шевченківського впливу є, мабуть, найсміливішим судженням нарису: адже Сімович фактично стверджує, що Федькович у певний момент «перестав бути самим собою» [1, с. 37]. Водночас він обережно уточнює, що після 1868 р. поет долає цю залежність і знаходить нову, зрілу тональність. Драматургію Сімович оцінює стримано-критично – «дуже невдатні були його драматичні спроби» [1, с. 38], – і ця лаконічна оцінка суттєво контрастує з розгорнутим аналізом прози та лірики.

Примітно, що Сімович-наратор не ховається за маскою «об'єктивного дослідника». Його голос постійно присутній у тексті – і не лише у вигляді оцінних суджень, а й у вигляді прямих звертань, риторичних запитань і навіть відвертого емоційного відгуку. «Дуже шкода, що один із близьких Федьковичевих товаришів, відомий український діяч Данило Тянячкевич, відрадив йому писати оповідання», – підкреслює він [1, с. 27–28], і цей жаль звучить щиро, без жодної «наукової» дистанції. Паралельно з прямою оцінкою Сімович використовує і непряму – через майстерно дібрану деталь. Сардак, що його Федькович дав собі слово не скидати і «ніколи таки вже не скидав» [1, с. 29]; астрологія, в яку занурився поет у чернівецькі роки самотності; наймит, якому він заповів увесь маєток, – усі ці деталі не пояснюються і не коментуються, але промовляють самі за себе. У цьому сенсі Сімович демонструє виразну близькість до «белетристичного» типу біографічної оповіді, що в українській традиції найповніше розвинувся у так званих «белетризованих біографіях» міжвоєнного двадцятиліття.

І про концепційне ядро праці. Її наскрізною темою є ідея «випередження» Федьковичем своєї епохи і свого середовища. Ця ідея сформульована Сімовичем у фіналі, тож уся попередня розповідь є по суті розгорнутою аргументацією на користь цього висновку: показано, як громада постійно відставала від Федьковича у розумінні народної мови, у ставленні до освіти, у здатності оцінити значення живого слова. Ця концепція має виразний дидактичний вимір: вона не лише пояснює «трагедію нерозуміння», що переслідувала поета за життя, а й апелює до сучасників – мовляв, завдання нинішнього покоління полягає в тому, щоб нарешті «наздогнати» Федьковича.

Органічно пов'язана з цією ідеєю і просвітницька місія нарису, виразно задекларована в його фінальних рядках, де Сімович застерігає від того, щоб «святкування покінчилися звичайними тільки поминками, а не живим пам'ятником для поета і “Просвіти”» [1, с. 51]. Тут нарис перетворюється на маніфест: текст про

минуле стає закликком до дії в теперішньому. Ця риса характерна для просвітницької літературознавчої традиції.

Щодо форми праці, тобто мови, стилю, наративних стратегій. Сімович пише для читача, якого він поважає. Ця настанова виявляє себе на кількох рівнях. По-перше, у постійних пояснювальних вставках: як-от термін «сервітут» одразу ж розтлумачується через конкретний опис суперечки між громадами і дідичами за право на ліси та пасовища [1, с. 31–32]; слово «двірник» – через уточнення, що йдеться «за вїйта, начальника громади» [1, с. 32]. Маємо уникнення автором спеціальної термінології там, де можна обійтися описовою конструкцією. Тон викладу доброзичливий, позбавлений повчальної інтонації. Одночасно в нарисі присутній і другий адресат – освічений читач, знайомий із суспільно-культурними реаліями доби. Для нього призначені стислі, але змістовні паралелі: порівняння путилівської самотності Федьковича з шевченківським засланням [1, с. 31]; згадка про вплив брошури А. Кобилянського «Slovo na slovo...» на галицький літературний процес [1, с. 21–22]; коментар до Куліша й Драгоманова як визначальних постатей у рецепції Федьковичевої прози [1, с. 26–27, 39]. Ці «вузлові точки» надають нарисові інтелектуальної щільності, що виводить його за межі суто популярного жанру.

Мова нарису – це зразкова літературна українська мова першої третини ХХ ст. з виразним «галицьким» забарвленням і свідомою орієнтацією на народну основу. Тут немає ані церковнослов'янізмів, ані зайвих полонізмів, ані того «язичія», яке автор сам засуджує в описі тодішнього буковинського письменства. Натомість мова Сімовича насичена народними зворотами, образними виразами, що органічно сусідять із аналітичними конструкціями.

Характерна риса Сімовичевого синтаксису – схильність до розлогого, але й ритмічно впорядкованого речення. Автор охоче вживає двокрапку і тире для введення пояснень або різких контрастів: «Це для нас щастя, що Федькович стояв далеко від того гуртка людей, які почали працювати в „Руській Бесіді“. Це щастя, що він під їх впливом не розвивався. Щастя, що й його виховання було інакше» [1, с. 12]. Анафора «це щастя» є показовим прикладом того, як риторична фігура природно «вростає» в контекст, не перетворюючи аналізу на патетику. Цитати з творів Федьковича Сімович вводить природно, без громіздких конструкцій. Вони з'являються або як підтвердження щойно висловленої думки («співав він, але й додавав зараз: / А все бо вищі золоті наші гори!» [1, с. 39]), або як самостійний смисловий акцент, що заступає авторський коментар. Така техніка цитування дозволяє поетичному слову Федьковича реально брати участь у доведенні авторської тези.

Сімович, схоже, свідомо відмовляється від наукового апарату: в тексті немає ні бібліографічних покликань, ні розгорнутих полемік із попередниками. Примітки до нарису виявляються своєрідним паратекстом. Їхній апарат невеликий за обсягом, але продуманий. Переважна частина приміток є хронологічно-довідковими: Сімович наводить роки життя згаданих осіб (А. Кобилянського, Б. Дідицького, П. Куліша, М. Драгоманова й ін.). Цей тип пояснень апелює до читача, для якого

ці імена є відомими, але чий конкретні хронологічні дані потребують уточнення. Інші ж примітки мають характер більше тлумачних: вони розкривають значення образних зворотів і контекстуальних натяків із тексту (приміром, пояснення до вірша «Де доля?» уточнює, що рядок «ходив-єм навіть до волох» означає подорож до Румунії [див: 1, с. 43]). Це розшарування приміток виразно свідчить про подвійного адресата видання: освічений інтелігент і широкий «просвітянський» читач сидять за одним столом і автор намагається задовольнити обох. Подібний принцип подвійної адресованості науково-популярного тексту виявляє себе і в інших просвітницьких виданнях тієї доби.

Особливо важливою є суспільна значущість зусиль Сімовича. Вийшовши в умовах румунської окупації Буковини, коли ім'я Федьковича було вилучене зі шкільних програм, а українська культура в краї систематично пригнічувалася, його нарис набував значення навіть правозахисного документа. Сам автор натякає на це в завершальному абзаці, говорячи про те, що «нове покоління, може, вже не знатиме свого великого поета» [1, с. 50]. І в цих словах звучить не лише занепокоєння, а жанр «просвітянського нарису» набуває прихованого політичного виміру, що перетворює літературознавчий текст на акт культурного самозбереження.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Нарис Василя Сімовича «Юрій Федькович. Життя й діяльність» змістовно й на популярному рівні зрепрезентував видатного письменника одночасно як митця, громадянина і суспільного діяча. За своїм змістом, жанрово-стильовими параметрами ця праця становить рідкісний для літературознавства 1930-х років зразок синтезу: наукового (за глибиною охоплення матеріалу й точністю фактичних відомостей) та художньо-публіцистичного (за способом авторського підходу до проблеми Федьковича, його спадщини та заслуг). Книга Сімовича виявилась, крім того, що документом фєдьковичезнавства, ще й свідченням того, чим може бути подібна праця в умовах, коли від культури залежить виживання нації. Найкращою перспективою нині для Сімовичевої книжки було б її перевидання, що у свою чергу забезпечило б для неї активнішу рецепцію і включення в загальний літературознавчий дискурс.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сімович В. Юрій Федькович. Життя й діяльність (Із нагоди 100-ліття уродин). З додатком: Іван Брик. Федькович у «Просвіті». Львів : Накладом Т-ва «Просвіта», 1934. 72 с.
2. Лукіянович Д. Про Осипа Юрія Федьковича. Львів : Вид-во «Просвіта», 1913. 47 с.
3. Ковалець Л. Юрій Федькович: Історія розвитку творчої індивідуальності письменника : монографія. Київ : ВЦ «Академія», 2011. 440 с. (Серія «Монограф»).

REFERENCES

1. Simovych, V. (1934). *Yurii Fedkovych. Zhyttia y diialnist (Iz nahody 100-littia urodyn). Z dodatkom: Ivan Bryk. Fedkovych u "Prosviti"* [Yurii Fedkovych. Life and activity (On the occasion of the 100th anniversary of his birth). With an appendix: Ivan Bryk. Fedkovych in "Prosvita"]. Nakladom T-va "Prosvita". [in Ukrainian].
2. Lukiianovych, D. (1913). *Pro Osypa Yuriiia Fedkovycha* [About Osyp Yurii Fedkovych]. Vyd-vo "Prosvita". [in Ukrainian].
3. Kovalets, L. (2011). *Yurii Fedkovych: Istoriiia rozvytku tvorchoi indyvidualnosti pysmennyka* [Yurii Fedkovych: The history of the development of the writer's creative individuality]. VTs "Akademiia". (Seriia "Monohraf"). [in Ukrainian].

Стаття поширюється
на умовах ліцензії відкритого
доступу (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 26.01.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 26.05.2026